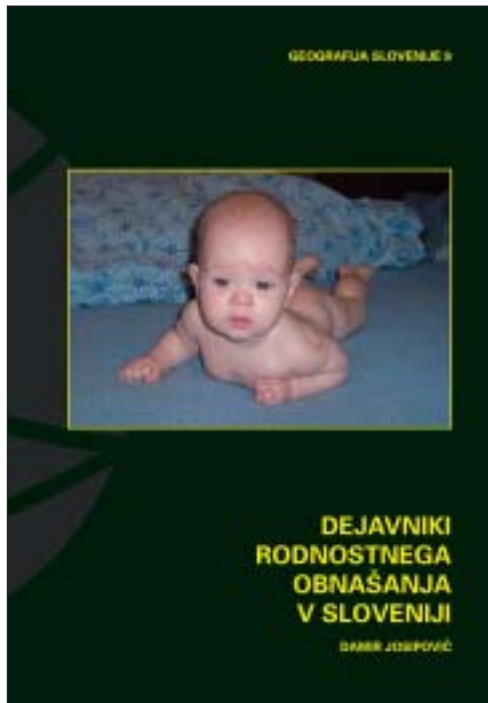

Damir Josipovič:

Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji

Geografija Slovenije 9

Ljubljana 2004: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 160 strani, 30 preglednic, 21 zemljevidov, 31 diagramov, ISBN 961-6500-67-8

Avtor študije se loteva zelo aktualnega pojava padajoče rodnosti v Sloveniji oziroma spremenjenih rodnostnih navad slovenskega prebivalstva v zadnjih dveh desetletjih. Začetek osemdesetih let 20. stoletja namreč postavlja kot časovno mejo postopnega uveljavljanja drugega demografskega prehoda v Sloveniji, ki ga označuje padec rodnosti pod vrednost obnavljanja generacij oziroma pod vrednost enostavne reprodukcije. Proces je značilen za veliko večino držav ekonomsko in socialno razvitega sveta in je dominantna značilnost rodnostnega obnašanja v Evropi, tako v državah Evropske unije kot v drugih evropskih državah. Prehod je bil še posebej dramatičen (hiter) v državah južne Evrope in v tako imenovanih tranzicijskih državah srednje in vzhodne Evrope.

Študija, katere podlaga je avtorjevo magistrsko delo, je razdeljena na pet poglavij: Uvod, Metode, Teoretska izhodišča, Vrednotenje rezultatov in primerjava med območji ter Zaključek. Dodani so še sezname slik (kart in grafikonov), preglednic in obširen seznam uporabljene domače in tuje literature s poudarkom na delih s teoretsko vsebino. Priložen je vprašalnik, ki je bil uporabljen pri terenskem delu.

V uvodnem poglavju avtor poda definicijo problema, namene in cilje raziskave ter kratko predstavitev osnovnih demografskih značilnosti in razvojnih trendov v Sloveniji. V uvodu so predstavljena tudi proučevana območja v Sloveniji (Prekmurje, Zasavje in Upravna enota Domžale), kjer je potekalo tudi terensko delo.

V poglavju Metode avtor najprej predstavi demografsko analizo, tako kakovostno razlikovanje med transversalno in longitudinalno analizo kot uporabo statističnih metod v demografski analizi. Sledi

poglavje o izboru demografskih in socioekonomskih kazalnikov o prebivalstvu, njihovih značilnostih in načinu izračunavanja. Največ prostora je namenjeno kazalnikom rodnosti (splošna stopnja natalitete, splošna stopnja rodnosti, starostno-specifične stopnje rodnosti, celotna rodnost, aproksimativna celotna rodnost). Dodan je slovarček (terminološka opredelitev) osnovnih pojmov iz demografije, demografske statistike in statistike trga delovne sile. Avtor na kratko spregovori še o statističnih virih, dlje časa pa se zadrži pri ključni obliki terenskega dela – anketiranju ter opredeli ciljno populacijo, metodologijo priprave vprašalnika in način izvedbe ankete.

Vsebinsko obsežno (okrog 30 strani) in za geografe in druge strokovnjake s področja prebivalstvenih raziskav zelo informativno je poglavje o teoretskih izhodiščih. Na začetku avtor opredeljuje odnose med demografijo in geografijo, med rodnostnim obnašanjem in prostorom ter med rodnostjo, politično geografijo in prebivalstveno politiko. Sledi predstavitev behaviorističnega pristopa pri geografski analizi rodnostnega obnašanja, ki je pomembna metodološka podlaga anketiranja in predvsem interpretacije rezultatov terenskega dela. Jedro poglavja je predstavitev teorij rodnosti in teoretskih pogledov na dejavnike rodnosti. Avtor deli teorije o rodnosti na teorije enega dejavnika (proteinska teorija, naravni zakon prebivalstva), kompleksne teorije (teorija demografskega prehoda) ter na novejšje teorije, kjer predstavi predvsem tri: teorijo medgeneracijskega pretoka blaginje (Caldwell 1980), mikroekonomsko teorijo rodnosti (Becker 1981) in teorijo drugega demografskega prehoda (van de Kaa 1987). Dejavnike rodnosti razdeli na neposredne (plodnost, zanositev, smrtnost plodu itd.) ter za geografe bolj zanimive posredne: biološke, ekonomske, družbene, kulturne, osebno-filozofske, psihološke in geografske.

Osrednji in najobsežnejši del študije je namenjen analizi rodnosti in z njo povezanih značilnosti prebivalstva (starostna in spolna sestava, naravna rast, selitve) in obravnavanih območij (urbanost oziroma ruralnost, prostorska mobilnost prebivalstva, gospodarske značilnosti). Podane so tudi osnovne značilnosti demografskega razvoja za celo Slovenijo. Poglavje je razdeljeno na dva dela: analizo statističnih podatkov (popisni podatki in podatki registra prebivalstva) ter analizo rezultatov ankete. Pri obeh pristopih so bile analizirane naslednje značilnosti prebivalstva kot možni modifikatorji rodnosti: etničnost, veroizpoved oziroma vernost, zaposlitvene značilnosti, izobrazba, geografske značilnosti (tip naselja, lega naselja, lega hiše oziroma stanovanja); pri anketirani populaciji sta bila dodana še podatka o sestavi družine in prihodkih. Splošne ugotovitve, ki jih potrjujejo rezultati obeh analiz, so predvsem naslednje: etničnost v nasprotju s splošnimi predstavami nima pomembnega vpliva na razlike v rodnosti (razen pri madžarskem prebivalstvu v Prekmurju, pri katerem je rodnost nekoliko nižja kot pri Slovencih); vernost, zlasti vernost pri ženskah, ima statistično pomembno vlogo pri dvigu rodnosti; rodnost je višja pri kmečkem prebivalstvu in nižja pri prebivalstvu, ki je bolj izobraženo. Na razlike v rodnosti vplivajo tudi nekateri izrazito geografski dejavniki: rodnost je višja na podeželju kot v mestih; rodnost je višja v reliefno razgibanih območjih kot v nižinskih in ravninskih predelih (relief ima najverjetneje posredno vlogo, saj imajo hribovita območja manj priseljenega prebivalstva in kot izrazito ruralna območja ohranjajo značilnosti tradicionalističnih skupnosti); gradacija rodnosti je značilna tudi znotraj večjih naselij – rodnost narašča v smeri ven iz središča naselja.

Avtor podaja tudi splošno ugotovitev o upadanju števila rojstev v Sloveniji, ki je, zlasti po letu 1990, v tesni povezavi s premikom rojevanja v kasnejša leta: število porodnic v starostni skupini 30 do 34 let je že preseglo tiste v starostni skupini 20 do 24.

V sklepu se avtor dotakne tudi problema in vloge demografske politike ter njene vloge pri reševanju rodnosti in celostnega prebivalstvenega razvoja države. Le-te Slovenija nima oziroma obstaja samo v segmentih. Prav tako izpostavi pomembno vlogo socialne pravičnosti in solidarnosti, saj reprodukcija prebivalstva ne more biti zgolj problem tistega dela prebivalstva, ki ima otroke. Ob nadaljevanju trenda nizke ali celo upadajoče rodnosti Slovenija ne bo naletela samo na problem močnega upada števila prebivalcev (priseljavanje te probleme lahko samo ublaži), pač pa na še večji problem: povečevanje deleža vzdrževanega, predvsem ostarelega prebivalstva in hitro upadanje števila ekonomsko aktivnih.

Raziskava prinaša še vrsto drugih ugotovitev ter metodoloških in teoretskih prispevkov, ki zgoraj niso navedeni. Število podobnih del je na slovenskem, glede na aktualnost problematike, razmeroma majhno. Za geografje je študija še posebej pomembna zato, ker analizira geografske dejavnike rodno-sti, ki v delih ostalih avtorjev ostajajo pri analizi razlik med mestom in podeželjem.

Peter Repolusk

National Geographic Society:

Evropa

Ljubljana, 2004: Rokus, zemljevid v merilu 1 : 8.425.000

Ko je leta 2003 Slovenijo obiskal Terrence B. Adamson, izvršni podpredsednik in glavni tajnik *National Geographic Society*, največje neprofitne organizacije in najbolj poznanege geografskega društva na svetu, smo se dogovorili za tesnejše sodelovanje med *National Geographic Society* in slovenskimi geografi. Ob pogovoru o promociji geografije in znanosti na sploh, trženju in popularizaciji geografskih raziskav, pomenu slovenskih prevodov oddaj na televiziji *National Geographic Channel* in o prihodnjih načrtih, ki jih ima *National Geographic Society* na raziskovalnem in izobraževalnem področju, ter ob pregledu geografskih monografij o Sloveniji, še posebej knjige *National atlas of Slovenia*, je Terrence B. Adamson med drugim predlagal, da bi Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU za *National Geographic Society* prevedel in priredil njihova zemljevida Evrope in Sveta ter ekskluzivno za njih za svetovni trg pripravil zemljevid Slovenije po njihovih kartografskih načelih.

Prvi sad sodelovanja je zemljevid Evrope, ki ga je prevedel in priredil Drago Kladnik, izdala pa založba Rokus, slovenski partner *National Geographic Society*, ki pri nas v slovenskem jeziku izdaja revijo *National Geographic junior*.